

2020. augusztus 17–23.

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

A Városmajori templom
mennyezetfreskóinak restaurálása

Dragonits Márta és Kolek Ildikó
az Ars Sacráról

Egy önelégültség nélküli
világstar: Meryl Streep

Fotó: Lambert Attila

A rendhagyó tizennegyedik

Dragonits Márta és Kolek Ildikó az Ars Sacráról

Egy ideig bizonytalan volt, hogy a tavasszal kialakult világjárvány és a Budapestre szervezett 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus (NEK) vírushelyzetből fakadó elhalasztása miatt idén megtartják-e a NEK-hez szorosan kapcsolódó, afféle kulturális zászlóshajónak szánt Ars Sacrát. Nyárra kiderült, szeptember 12. és 20. között megrendezik az immár tizennegyedik egyházi művészeti fesztivált. A sorozatról, amelyet a Magyar Kurír és az Új Ember sajtópartnerként támogat, az Ars Sacra kuratóriumi elnöke, Dragonits Márta és egyik kuratóriumi tagja, Kolek Ildikó adott naprakész tájékoztatást.

Dragonits Márta: Mint a bíboros úr megbízottjai, a NEK kulturális program-szervezői idén különösen nagy lendülettel fogtunk hozzá a munkához. Eddigi kapcsolatrendszerünkön kívül nagyon széles körben szólítottunk meg leendő új partnereket. A fiatalok felé fordulva mintegy húsz egyetem rektorának írtunk, nagy részük pozitívan reagált a megkeresésünkre. Csatlakozásra hívtuk a legjelentősebb Kárpát-medencei múzeumokat, kulturális külképviseleteket, programkínálatot állítottunk össze nekik. A Nemzeti Művelődési Intézet a megyei szervezetein keresztül széles körben terjesztette a csatlakozásra szólító felhívá-

hogy mintegy négyszáz programmal tudjuk várni az érdeklődőket.

Az Ars Sacra idei mottója változatlan maradt, sőt, átível a következő esztendőbe is...

D. M.: A NEK délutáni kulturális programjaival készültünk, így a mottónk egyértelműen a 87. zsoltárból vett idézet: „Minden forrásom belőled fakad!” Az Eucharisztiahoz kapcsolódó rendezvények nagy része átkerült jövőre, illetve nem öltött még végleges formát. De lesznek az Oltáriszentségnek a művészetekben való megjelenési formáival foglalkozó előadások is. Akvarellkiállítás nyílik a terényi plébánián az Eucharisztia témájában. Arról, hogyan látjuk az Oltáriszentséget a médiában és a filmekben, Lázár Kovács Ákos tart előadást. Kiemelném a pálos rend megalakulásának 750. évfordulójához kötődő szakrális építészeti konferenciát, amelyet megtisztel jelenlétével Puskás Antal, a Magyar Pálos Rend tartományfőnöke. Erős partneri kapcsolatot alakítottunk ki a t'ARS Keresztény Képzőművészeti Műhellyel (a T72 mozgalom-

Bolla Milán és a Solti György Zeneiskola Zenekara

sunkat. Sajnos a pandémia miatt ezek a kezdeményezések egyelőre részben parkoló pályára kerültek, de reméljük, jövőre ismét felvehetjük a fonalat. Amikor körvonalazódott, hogy szeptemberben talán már nem lesznek kijárási korlátozások, júniusban újrakezdjük a szervezést, meghosszabbítottuk a jelentkezési határidőt. Pályázataink elbírálása még nem történt meg, de folytattuk a „vízen járást”, és július végére minden várakozást felülmúlóan kialakult,

mal) és a Keresztény Értelmiségiek Szövetségével. Az Eucharisztikus Kongresszusra felkészítő ima írója, Versegi Beáta nővér is szerepel a fesztiválon: a t'ARS csoportos képzőművészeti kiállítását egy lelkigyakorlattal felérő, az alkotásokat meditációkkal elemző előadással nyitja meg.

A felkészülés, felkészítés jegyében hogyan próbálják közelebb hozni, érthetővé tenni az érdeklődők számára az Eucharisztia misztériumát?

D. M.: Bangha Béla jezsuita szerzetes volt az 1938-ban Budapesten megtartott 34. Eucharisztikus világkongresszus főszervezője, himnuszának (*Győzelemről énekeljen*) szerzője, lelkes sajtóapostolként pedig az akkori ünnepi kiadványok gondozója. Most áttanulmányoztuk *Az Eucharisztia – Az Oltáriszentség tanának hittani és erkölcsi tartalma* című könyvét, amelyben többek közreműködésével szinte minden oldalról vizsgálta az Oltáriszentséget, így az ábrázoló művészetek és a zene oldaláról is. Ezekből a tanulmányokból készítettünk újabb írásokat a blogunkra (<https://arssacrafesztival.blogspot.com>), amelyet minden érdeklődő figyelmébe ajánlunk.

Muzsinszki Nagy Endre festményei Jézus életéről a Szent István-bazilika altéplomában

A neves állandó művészek közül kik jönnek idén is?

Kolek Ildikó: A fesztiválnak rengeteg visszatérő fellépője van. Sokan már a kezdetektől közreműködőink, mint például *Bogányi Gergely* zongoraművész és az *Anima Musicae Kamarazenekar*. Viszont ők most először fognak együtt fellépni a zárónapon a gazdagréti Szent Angyalok-templomban. A *Klukon Edit–Ránki Dezső* zongoraművész házaspár ugyancsak rendszeres előadónk. *Fülöp* fiúk is koncertet ad a BMC-ben, és ő sem először. *Lackfi János, Szabó T. Anna* szintén visszatérő vendégünk. Vagy említhetném *Snétberger Ferenc* gitárművészt, aki idén a Rózsák terei neogótikus Árpád-házi Szent Erzsébet-templomban ad koncertet. *Végh András*, a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeum igazgatója vezetésével évek óta végigjárjuk a Várnegyed és a Víziváros szakrális emlékeit. Különleges csemege, hogy a Szent Efrém Férfikar a Kárpát-medence népeiről mutat be hangáhitatot egykori közös otthonunk átrendeződésének századik évfordulóján. A Kárpát-medence tizenhat nyelven hangzik fel az Úr imája és egy-egy Mária-ének, különleges időpontban, este 11 órakor.

Vannak-e olyan országos vagy nemzetközi hírű előadók, társulatok, együttesek, akik/amelyek debütálóként csatlakoznak a programhoz?

K. I.: A pandémia sajnos keresztülhúzta a számításainkat, és mindenkit lemondtunk, akinek a fellépését nem tudtuk volna finanszírozni. Reméljük, jövőre találkozhatunk velük, de hogy kikkel, az legyen meglepetés.

Melyek lesznek a legérdekesebb új helyszínek a határon belül és túl?

K. I.: Számos izgalmas program és helyszín várja a látogatókat. Reméljük, nem ijeszti el őket a koronavírus állandóan lebegtetett második hulláma. Első alkalommal kaptuk meg helyszíniül a Bölcs Vár auláját. Ez a Mátyás-templommal szemben álló épület a régi Városháza volt, amely a felújítása után nemcsak a turisták és a közönség tetszését, de Budapest Építészeti Nívódíját is elnyerte. A horvátországi Eszék városa egész héten át gazdag programokat kínál a szakrális művészetek iránt érdeklődő helyi lakosoknak, turistáknak. A budapesti Kiscelli Múzeum épületbejáró sétát és zseblámpás kriptatúrát szervez. Lesz egy különleges programunk szeptember 12-én, a Nyitott Templomok Napján. *Toroczka Ilona* meglátta, hogy Budapest szívében, a Belvárosban van egy nagy virtuális kereszt, amely légvonalban összeköti négy felekezet egy-egy jelentős templomát. Ebben a négy templomban a felekezetek iskoláinak kórusai délután 4 órától – félórán-

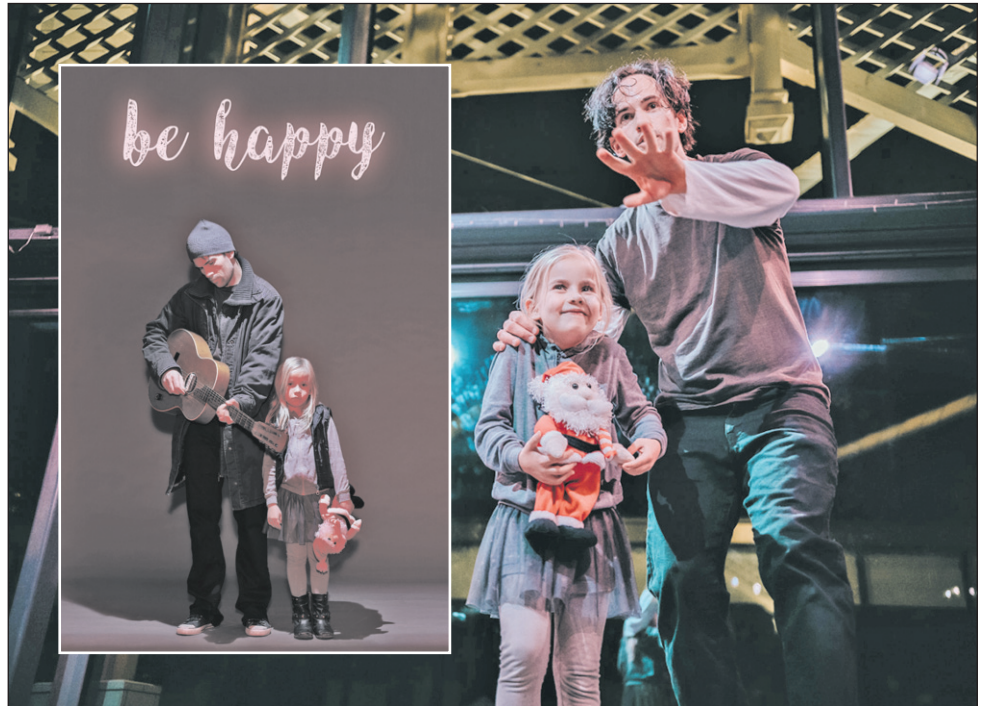
Gyöngykoszorú – magyar klasszikus költészet zenei köntösben, Újhelyi Kinga előadásában

ként követve egymást – zsoltárokat énekelnek. A kereszt metszéspontjában, a Háló Közösségi és Kulturális Központban ökumenikus imafélóra kapcsolja majd egybe ezt az eseményt. Ugyancsak új helyszín a román stílusú lébényi Szent Jakab-templom, ahol *Boráros Imre* Kossuth-díjas felvidéki színművésznek lesz előadóestje *Felvidéki magyarok litániája* címmel, a nemzeti összetartozás erősítése jegyében.

ból fakadó, példaértékű életéről tart előadást a Semmelweis Egyetem Elméleti Orvostudományi Központjában. Az integráló szellemiségű ortodox hitvalló, a bolgárokat misszionáló *Ohridi Szent Naum* és magyarországi tisztelete ugyancsak téma lesz. A *Toroczka Ilona* szervezésében megvalósuló, *Szeretetlenül* címmel évek óta futó kortárs irodalmi, művészeti estek állandó témája a hit, a szeretet, a szerelem, a párkapcsolat. Idén került volna sor a negyvenedik alkalomra. Reményeink szerint ez a sorozat is folytatódhat jövőre.

Tizennégy év elteltével mennyire tud eredeti, megújuló, friss és mindenki számára vonzó maradni az Ars Sacra?

D. M.: A fesztivál időközben túlnőtte azokat a civil kereteket, önszerveződéseket,

A NEK halasztása miatt jó néhány program elmarad. Melyek azok, amelyeket sikerülhet átírni a jövő szeptemberre?

D. M.: Az ELTE Eötvös Művészeti Együttese *Puccini Messa di Gloriájának* megszólaltatását tervezi. Az Eszterházy Károly Egyetem kórusa *Gábor Judit* zongoraművésszel ad koncertet. A berceli Karol Wojtyła Művészeti és Színjátszó Csoport *Szent II. János Pál* pápa szentségre vezető útját mutatja be. *Faigl Ilona* orvos *Boldog Batthyány-Strattmann László* Eucharisztia-

amelyekből eddig építkeztünk. Professzionális alkalmazottakra, elkötelezett fiatalokra volna szükségünk. A program még szélesebb körű meghirdetésében rengeteg tartalékot látok. Sok olyan lehetőség van, például az elnyert EFFE Label (az európai fesztivál minősítés) kapcsán, melyet eddig nem tudtunk kihasználni kapacitáshiány miatt. Folyamatosan alakulunk, fejlődünk. Jövőre például – újdonságként – már diák-színházi fesztivált is tervezünk.

Pallós
Fotó: Ars Sacra

Prófétafejek és a világ teremtése

A Városmajori templom mennyezetfreskóinak restaurálása

A budapest-városmajori Jézus Szíve-templom zöldövezetben, hangulatos természeti környezetben található, nem messze a Széll Kálmán tértől. Már kívülről is jól látszik, hogy nem akármilyen istenházával van dolgunk. *Árkay Aladár* és fia, *Bertalan* a modernizmus jegyében tervezte meg ezt a rendkívüli épület-együttest. A templom felszentelésére 1933. június 4-én került sor. Csupa geometria, négyzetek, körök, téglalapok láthatók mindenfelé, azaz kockákból, téglatestekből, félkörívekből áll az épület. Olyan, mint egy ideális Bauhaus-tanulmány, díszítményeit tekintve némi art decós beütéssel. A hagyományos toronysisak helyett kialakított vasbeton szerkezetben, a különálló harangtorony tetején jól látszanak az egyedülálló módon beépített harangok.

Ha belépünk a templomba, hatalmas kezek, nagyméretű arcok, határozott tekintetek fogadnak bennünket, fekete szembogarak néznek le ránk a mennyezetről rendkívül szuggesztíven. A csarnoktemplom nagy magasságban lévő vízszintes mezői nem könnyen áttekinthetők. A barokk templomokban szokásos részletgazdag ábrázolás itt nem igazán érvényesülne, és a fényvi-

szonyok sem a legjobbak. *Aba-Novák Vilmos*, a XX. század első felének egyik legjelentősebb festőművésze pontosan tudta ezt, ezért gondolkodott a megszokottól eltérő formákban és méretekben. Egyfajta realiztikus jelképrendszert dolgozott ki az ívelések nélküli, teljesen vízszintes felület festményekkel való díszítésére. *Aba-Novák*, aki sok egyéb murális munkát is készített már, érezte, hogy itt egyedülálló alkalom kínálkozik elképzeléseinek megvalósítására.

A betongerendák közé festett alkotások a világ teremtését ábrázolják: a teremtés hét napja elevenedik meg a freskókon. A falképeket a művész 1938-ban festette. 1945-ben, a bombázások során szerencsére nem sérültek meg komolyan. Még sosem voltak restaurálva. Ez az első alkalom, hogy vasszerkezetű állványzat készült a templomban nagy magasságban lévő munkák megközelítésére. A restaurátorok reggelente, munkájuk megkezdésekor lélekvesztőnek tűnő kis vaslétrákon másztak fel a monumentális alkotásokhoz. Idén áprilisban kezdték meg két mező helyreállítását. *A halak és a madarak teremtése*, valamint *A szárazföld és a növények teremtése* ciklusokhoz két nagy méretű középkép és hat-hat

kis méretű – darabonként másfél négyzetméteres – kép tartozik, amelyeken próféták, illetve evangélisták tartanak a kezükben bibliai idézetekkel feliratozott szövegtekercseket. A július 28-án, zsúrizás után átadott két képmézőn nyolc restaurátor dolgozott felváltva.

Aba-Novák Vilmos maga keverte a festékeit, jól értett ehhez, akárcsak kortársa, *Szónyi István*. A restaurátoroknak ezért a munka során muszáj volt alaposan megismerkedniük a festő technikájával. A falképek, mint megtudhattuk, szekkó-freskó eljárással készültek: száraz vakolatra festett a mester, de nedves mészrétegre rakta föl a festéket. Maga Aba-Novák nevezte ezt szekkó-freskó technikának. A kötőanyag a saját receptje.

A restaurálási munkálatok immár három éve tartanak. Az első évben egy kis képen kipróbálták a technológiát, a második évben egy ciklus készült el, idén pedig, a harmadik évben az imént említett két ciklussal végeztek. Még négy ciklus van hátra. Az idén elkészült kettőt (amelyeknek a sorrendjét Aba-Novák, nem tudni, miért, felcserélte), a Bethlen Gábor Alap támogatásával sikerült restaurálni. A hívek adományai nem fedezték volna a munkálatok teljes költségét – hallhattuk *Fluck Dénes* nyugdíjas gépészmérnöktől, aki a plébániai képviselő-testület tagjaként menedzseli a munkát.

A háború alatt egy légibomba éppen a templom mellett csapódott be. A légnymás és a repeszek miatt megsérült a mennyezet. A budai kitörés után egy katonára lőtt a képekre. A gépfegyversorozat nyomai meglátszottak az egyik középső képen, a madárábrázolásokon. Egy lövés még a következő képre is jutott. Tényrnyi lyukakat ütöttek a lövedékek, a mélységük körülbelül két centiméter lehet. Nyolc lövés csapódott be.

A restaurátorok és a zsűri tagjai az állványokon

„A képeken a tisztítás elvégzése után úgy ötven-hatvan kisebb-nagyobb fehér folt látszott a sérülések helyén. A restaurálás során derült ki, hogy a munkálatok elvégzése nélkül a freskók élettartalma sokkal rövidebb lenne, mint azt korábban gondoltuk. A falképekről elkezdett leperegni a festék, ezért igyekszünk felgyorsítani a munkálatokat” – tudtuk meg *Fluck Dénestől*.

Az 1938-ban készült képek restaurálásakor az erősen porló festett felület konzerválása és tisztítása jelentette az egyik legnagyobb kihívást. A meggyengült festékréteg ugyanis már a lehullás határán állt. Ennek oka a korábbi beázásokra, a mennyezeten történő páralecsapódásra, illetve a festési technikára vezethető vissza. A lentről nézve nem túl látványos, ám annál szükséges-

sebb, aprólékos és több lépcsős konzerválási és tisztítási folyamat után a mesterek a keretező bordákra rákenődött sárga festék eltávolításával és a vakolatban keletkezett hiányok tömítésével, pótlásával folytatták a javítást.

A munkafolyamatot a kopott felületek esztétikai helyreállításával zárták. Ezzel a munkafázissal sikerült visszaadniuk az Aba-Novák-művekre jellemző robusztus, szoborszerű formákat és a falképek egységes megjelenését.

A templomban látható még két nagy méretű, alumíniumlapra festett Aba-Novák-kép is. A szentély két oldalán található, az *Árkayné Sztehlo Lili* által készített hatalmas üvegablak mellett, az apszisra merőlegesen. Így lentől, a padokból a hívek szinte sohasem látnak belőlük semmit. Az egyik képfelületen *Szent Istvánt*, az egyházalapítót ábrázolta a mester, a másikon pedig az országalapító királyt. Ezek a képek is különlegesek, hiszen alumínium lemezekre azóta sem festett senki templomi képeket.

Aba-Novák Vilmos 1894. március 15-én született Budapesten. Részt vett az I. világháborúban, majd 1921–1922-ben *Olgayai Viktor* tanítványa volt a Képzőművészeti Főiskolán. Nem túl hosszú élete során sok mindennel foglalkozott. A táblaképeken túl készített

rézkarokat, templomi freskókat, akvarelleket, tollrajzokat is. 1941 őszén halt meg, súlyos betegségben; élete utolsó napjáig dolgozott. Aba-Novák legismertebb képei – a városmajori templom falképein mellett – népeletképei voltak. Sajátos, csak rá jellemző temperafestményein emberek sokasága jelenik meg vidéki vásárokon. Rengeteg tárgy veszi körül őket: köcsögök, boros flakák, álarcok, lábosok, gyerekjátékok. Az alkotásokon megjelennek bohócok is mint a korszak jellegzetes figurái.

B. Supka Magdolna ezt írja Aba-Novák-ról szóló könyvében: „Mondják, hogy a lezuhanó emberben a halála előtt iszonyú sebességgel végigcikáznak a legfontosabb emlékek. Aba-Novák Vilmosban az emberi arcok jelentése cikázik át; megfesti az »Álarckészítőt«, átadja nekünk a kulcsot életművének titkához. A mesterember műhelye maga az élet, amely az emberek érzelm- és gondolatvilágának kifejezését készíti. Az ember annyiban él, amennyiben érezni tud, s a művész annyiban művész, amennyiben ezt az érzésteljes életet ki tudja fejezni. Az álarckészítő gondterhelte, mert nemcsak mesterség-, hanem titoktudó is. Ezeket az arcokat az érzésvilág sűrűjéből mintázta, megfigyelve a vígság és a sirámok, tragédiák és komédiák első fellobbanását, bévül az érzéseket, mielőtt még az arca kiülnének, mert felszínre kerülve ezek módosulnak: az élet nemesíti vagy torzítja a vonásokat, úgyannyira, hogy olykor már álarcnak érezzük őket.”

Aba-Novák életének utolsó monumentális munkái a pannonhalmi Szent István-kápolna falfestményei voltak. A mester itt mintegy szintézisét adja egyházi és világi falfestészeti eredményeinek. „Az épületnek viszonylag kicsi a belső tere, s a belépő ember, igen különös módon, nem festményeket vél látni az első pillanatban, hanem (...) mintha eleven emberek csoportja venné egyszeriben körül. Ennek oka optikailag az, hogy az ábrázolt figurák testi valóságosságát – a festészetben szokatlanul – szinte szobrászilag mintázta, jelenítette meg a művész, s ekképpen mintha kilépnének a fal síkjából. Felénk tartanak, mígnem úgy érezzük, mintha magunk is benne állnánk a cselekményben, s ott, az adott korban. Ugyanis Aba-Novák maga az, aki nem kívülállóként szemléli és ábrázolja alakjait, hanem szinte szereplőjévé válik saját elbeszélésének, s ezáltal tudja aktivizálni a néző képzetét is. A különböző korok és témák allegorikus-eszmei tartalmát a történelem valóságos jeleneteivel oly módon vonta képi

A szegedi Hősök kapuja (fotó: Mészáros Ákos)

egységbe, hogy a figurákat térben is kiemelve mintegy színpadra állította, s a megvilágítással is exponálta. A középfal központi részén például István király alakjának árnyéka reflektorszerű fénytől élesen vetődik a Gizella-palástra: az árnyékhossz érzékelteti az alaknak a háttértől való távolságát, térben állását” – olvashatjuk ezeket az érzékletes sorokat B. Supka Magdolna Aba-Novák Vilmosról írott monográfiájában.

Szeged városának igazi kuriózuma a Hősök kapuja, ahol ugyancsak Aba-Novák-freskók láthatók rendbe hozva, szépen restaurálva. Ez a monumentális szabadtéri falfestmény tizenkétezer I. világháborús szegedi hősi halott emlékét őrzi. Az épület boltívei alatt mintegy 300 négyzetméternyi freskó rejtőzik, amelyet Aba-Novák 1937-ben alkotott. A freskókat a háború után, 1948-ban levakolták, és megfosztották az emlékművet díszeitől és felirataitól is. A freskó feltárására 1992-ben alapítványt hozott létre Szeged Megyei Jogú Város Közgyűlése. A helyreállítást, amely hatvanmillió forintba került, huszonhárom restaurátor művész végezte 1995 és 2001 között Forrai Kornélia vezetésével. A Tisza felőli oldal keresztboltozatán a *Huszárroham* jelenete látható, a vele átellenben lévő falon pedig *A háború keresztjét vivő katonák* freskója, a szegedi bakák hősi helytállásának megrázó emléke. A falfelület további freskói: *Sárkányölő Szent György* a lovagiasság, *Szent Borbála* a tűzerek védőszentje; középen *A szerzetes* (Aba-Novák Vilmos önarcképe) és feliratok láthatók. Itt olvasható a szegedi ezredek emlékezetét őrző, töredékesen maradt szövegtekercs. Vele átellenben az *Irgalmas nővér* alakja látható. A nagy boltív fő témája *A jövőbe vetett hit* allegóriája a feltámadt, ítélethirdető Krisztus alakjával. Ettől balra található *A hit allegóriája*, a háborús szenvedés apokaliptikus látomása. A nagyboltív város felőli oldalán *A tett allegóriája* a nemzeti hadsereg szegedi megalakulásának és *Horthy Miklós* kormányzó szegedi elindulásának állít emléket. A város felőli keresztboltozatban *Amontellői fa* látható, szemben pedig *A halott katonák lelkei* látomásos festői vízió, feliratokkal. A kis boltív további freskói a katonai alakulatok védőszentjeit ábrázolják: *Szent Istvánt* és *Szent László királyt*, *Kapistrán Jánost*. Az egykori tanítói internátus bejárata fölött karddal és zászlóval díszített szövegtekercs felirata olvasható, két kis tekercs a kapu tervezőinek és kivitelezőinek, valamint a művészeknek állít emléket. A kaput fedő díszrácson – amely eltűnt – a magyar Hiszek egy volt olvasható. Szeged város megújult I. világháborús emlékművét 2001. november 1-én avatták újra.

Mészáros Ákos
Fotó: Lambert Attila

A kis meggyfa üzenete

Látogatás a debreceni zsidónegyedben

A közelmúltban Szalai Andrea kulturális és turisztikai menedzser jóvoltából gondos, érthető és empatikus kalauzolás részese lehettem a debreceni zsidónegyedben, más néven a Pásti utcai ortodox udvarban. Elsőként természetesen a zsinagógában töltöttem hosszabb időt, amely 1894-ben egy debreceni építész, Berger Jenő tervei alapján épült nem messze a városközponttól és a református negyed szívéből, a kollégiumtól és a nagytemplomtól. Szokatlan gyorsasággal, mindössze egy év alatt készült el, de szakrális felavatása csak 1902-ben történt meg. Stílusa késő eklektikus, sok román kori építészeti elemmel. Gyönyörű, bár szerényebb, debreceniesen puritánabb ez az épület, mint nagy testvére, a Baumhorn Lipót tervezte, 1902-ben elkészült, ugyancsak eklektikus szegedi zsinagóga.

Aki belép ebbe a meleg színeket és életteli formákat kínáló istenházába, megilletődötten olvashatja a feliratot héber és magyar nyelven is: „Szüleinkkel, nagyszüleinkkel, rokonainkkal 1985-ben használtuk utoljára az ortodox zsinagógát. 2015-ben restauráltuk. Az Örökkévaló segítségével ismét használhatjuk. Köszönjük mindazoknak, akik ebben segítségünkre voltak.” A zsinagógában emberi arcok, alakok ábrázolása nem megengedett (akár a református templomokban). Szép vándormotívumként azonban sokfelé felbukkan a Dávidcsillag. A kétszintes zsinagóga egykori női áhítati helyszínén gyakran rendeznek kiállításokat. Idén július végéig az egyik legérzékenyebb magyar fotóművész, Kelti Éva Kállai '95 című emléktárlatát láthattuk itt Kállai Ferenc Kossuth-díjas színművész tiszteletére, aki a kultúrateremtő és -ápoló zsidó Kner család városában, Gyomán született és nőtt fel. Vagyis pontosan olyan közeget, amilyen most bontakozik ki igazán itt, a debreceni zsidónegyedben, amely nem a bezárkózások, hanem a kapunyitások, a kéznyújtások

helyszíne. A cserélődő kiállítási anyagok mellett van ennek az emeleti szintnek két szomorú mementója is: néhány deszkaszál az 1944-es gettó palánkjából és egy, a holokausztra emlékeztető bőrönd...

A nagy zsinagóga 2015 óta nem csupán hitéleti helyszín, hanem egyszersmind felekezeti hovatartozástól független kulturális-turisztikai központ is, amely a debreceniek és az idelátogatók épülését szolgálja. Udvarán egy holokauszt-emlékhely áll, rajta a vézskorszak helybéli áldozatainak nevével, illetve üres szöveghegyekkel, a névtelen és a nem azonosítható halottakra emlékezve.

A nagy zsinagóga 2015 óta nem csupán hitéleti helyszín, hanem egyszersmind felekezeti hovatartozástól független kulturális-turisztikai központ is, amely a debreceniek és az idelátogatók épülését szolgálja. Udvarán egy holokauszt-emlékhely áll, rajta a vézskorszak helybéli áldozatainak nevével, illetve üres szöveghegyekkel, a névtelen és a nem azonosítható halottakra emlékezve.

Jómagam az emeletről láttam, ahogy egy család – és ez nyilván mindennapos, nagyon fájdalmas látvány itt – saját szereteteinek nevét keresi a fémbe vésett hosszú lajstromban. A zsinagóga udvarán az 1910-es években épült fel egy imaház, egy *bét hámidrás*, vagyis: a tanulás háza, egy talmudista iskola és könyvtár. Ma itt tartják a napi áhítatokat. A zsidónegyed fontos elemei még: az ortodox mikve, azaz a megtisztulást szolgáló rituális fürdő, illetve a reformkori magyar nyelvet is felidéző kóser vágoda, ahol a rituális metsző, a sakter dolgozott. Az épülettől nem messze, a hitközségi székházban zarándokszállás, kóser konyha és étterem működik. A zsidó zarándoklatok része egy nagy-kállói látogatás is, itt *Eizik Taub*, a kállói csodarabbi sírja a leggyakrabban felkeresett színhely. Őt minden felekezet jól ismeri a *Szól a kakas már...* című, részben magyar, részben héber nyelvű, Nagy-kállótól Szatmárig indázó, közismert népdal jóvoltából. Az

idelátogatókat – felekezeti és ugyanakkor kulturális missziói céllal – gazdag tájékoztató anyag és egy kedves, játékos, *Zarándokút* című foglalkoztató füzet várja: a zsidó hitéleti fogalmakat, ünnepeket bemutató kiadvány. Öszövség-lecke, alapfokon.

Végül feltétlenül meg kell osztanom e délelőtti kicsinységében is legnagyobb élményét. Közvetlenül a rituális fürdő mellett áll

egy kis meggyfa, rajta egyetlen szem gyümölcssel. Szépséges, Isten tetszését jelképező megerősítése ez az újrakezdésnek. A facsemetét néhány hónappal ezelőtt közösen ültették el a debreceni zsidó hitközség tagjai és nagyvárad, valamint nyíregyházi testvéreik a Tu Bisvát, a fák újéve alkalmából.

Fontosak és szépek a megújult épületek, a zsidónegyed klasszikus és huszonegyedik századi funkciói, a nem mindennapi jó akusztika, az elkötelezett munkatársak. De – ahogyan a zsinagóga falán is olvashatjuk – mindezekhez

Kállai Ferenc-emléktárlat a zsinagógában

az emberi odaszánás, tudás és szeretet mellett, sőt fölött az Örökkévaló segítségével kellett. Az ő jóvoltából a most egyetlen szem árva gyümölcsöt dajkáló Pásti utcai fácskából dúsan termő meggyfaóriás lesz.

A debreceni zsidónegyed világába minden érdeklődő betekinthet egy rendkívül változatos és intelligens filmkalauz segítségével, amely a lehető legkiválóbb, nem üzleties, hanem tartalmas, elmélyült és kedvcsináló.

Petróczi Éva

Fotó: Szalai Andrea, Deczki Mónika

Egy önelégültség nélküli világsztár

Erin Carlson neves amerikai újságíró és „szórakoztatóipari” tudósító máris világszerte ismert Meryl Streep-portréja 2019-ben jelent meg először, s lám, járvány ide, járvány oda, máris kezünkben tarthatjuk a főszereplőhöz illően vibráló, érzékeny és igényes fordítást. Ez a könyv igazán méltó párja egy ugyancsak a Kossuth Kiadónál megjelent korábbi Meryl-életrajznak, *Michael Schulman* művének, amely magyarul 2016-ban látott napvilágot *Meryl Streep – Az ezerarcú színésznő* címmel, *Medgyesy Zsófia* átültetésében.

Ez az „ezerarcúság” teszi ellenállhatatlan olvasmánnyá ezt a mostani, monográfia igényű könyvet is, amelynek alaphangját két nagyszerűen kiválasztott mottó adja meg. Az első néhány mondat *Meryl Streep* nyitóbeszédéből, amelyet alma matere, a Vassar College diplomaosztóján mondott el 1982-ben: „*Tedd bele a szíved-lelked a munkádba, és mindenki mástól is a legtöbbet és a legjobbra kérd. Ne hagyd, hogy a nagy, egyetemes önelégültség felőrölje a különlegességedet, az értékeidet és azt a titkot, hogy egyedül csak Te ismered az igazságot.*” A második, nagyon meryles mottó mindössze két rövid felkiáltás egy 2012. február 2-i rádióműsorból: „*Rohadt idegesítő vagyok! Hogy tudnám ezt leplezni?*”

Leginkább, és hála Istennek – sehogyan. Már filmes pályafutása előtti korszakában, a *King Kong* 1976-os meghallgatásán is a helyén volt az esze és a szíve. Amikor a világhírű rendező, *Dino De Laurentiis* olaszul rettenetesen csúnyának titulálta a már akkor gyönyörű, csak éppen nem babás szépségű és nem Barbie-agyú színésznőt – aki történetesen jól ismerte Itália nyelvét –, azonnal készen állt a ríposztal: „Elnézést, ha nem vagyok olyan szép, amilyennek lennem kellene. De hát ez van, ezt kell szeretni.” S bár a *King Kong* stábjába *Jessica Lange* került be, Streep igazán nem panaszkodhat több mint hatvan filmmel, három Oscar- és egy Golden Globe-díjjal, továbbá sokmillió rajongótáborral a tarsolyában. Ez utóbbiak *streep*-eknek nevezik magukat. Jómagam ugyan nem tartozom közéjük, Meryl Streepet azonban nagyra becsülöm. Többek között azért, mert – bár De Laurentiis a maga olaszos, filmrendező szépségeszményével valóságos csúfságnak tartotta – időtállóan és bölcsen, nem plasztikai sebészek és stylistok kegyelméből szép, hanem megőrzött egyéniségének köszönhetően. Többek között ebben is közeli rokona egyik nagy elődjének, *Katharine Hepburn*nek, aki hozzá hasonlóan az önelégültség nélküli világsztárok közé tartozott – olvashatunk erről egy helyütt Carlson könyvében. Streepnél egy komoly többletnek is örülhetünk a varázslatos Hepburn életútjához képest: ő, gyönyörű ráadásként, négy gyermek anyja. Már egyik korai sikere egy anyaszerep volt, a fiáért harcoló Joannáé a *Kramer kontra Kramer*ben, a nem mindig könnyen kezelhető *Dustin Hoffmann* oldalán. Voltaképpen első sorban anyaszerepet játszott a lényétől látszólag idegen romantikus filmben, a sokkal későbbi *A szív hídjaiban* is, Clint Eastwood partnereként. Az igazi „anyaszívűséget” azonban, a sors fintoraként, éppen *Az ördög Pradát visel* forgatása alatt érte el, noha a démonikus divatlap-főszerkesztő és divatdiktátor szerepét is hibátlanul játszotta. Mégis szeretettel és megértéssel bánt két fiatal pá-

lyatársával, a film 2006-os bemutatója óta már ugyancsak „szárnyra kapott” *Anne Hathaway*jel és *Emily Blunt*ttal.

A sokszínű és sokhangú Meryl-életműből még két filmet szeretnék itt kiemelni. Az amerikai tévés főzőműsorok nagyszónnyának, *Julia Child*nak szeretnivaló emléket állító *Julie és Julia – Két nő, egy receptet*, amelyben mert a háború utáni Párizst és a fény városának ízeit, szavait kóstolató, eredendő nagydarab és nehézkés, eleinte még főzni sem tudó, de nagyon szeretnivaló feleség lenni, minden hiúság nélkül. Emellett pedig mindent vállalni tudásának iskolapéldáját, a 2016-os *Florence – A tökéletlen hangot*, amelyben ő, az egykor gyönyörű hangú operaénekes-jelölt éktelenül visítózott az önjelölt New York-i „díva”, a botfülű *Florence Foster Jenkins* szerepében. S itt jön Meryl Streep iránti nagybecsülésem másik fő oka. Nagyon tisztelem és szeretem benne „az örök strébert”, aki a *Sophie választása* hősnőjének hiteles angol akcentusa érdekében vasszorgalommal tanult lengyelül és németül, amikor pedig *A szív dallamai* Robertáját, egy hegedűtanárnőt alakított, számtalanul sok hegedűórát vett, hogy megküzdjön a hangszer ha nem is mester-, de alapfokú kezelésével.

Végül idézzük fel egy közéleti hőstettét, amikor 1990-ben korántsem *Julia Roberts* sikerét irigyelve, hanem kizárólag a női méltóság védelmében egy, a *Los Angeles Times*-nak adott riportban ezt mondta: „Zavart, hogy a tizenöt éves lányok négyszer-ötször is elmennek megnézni ezt a filmet. Tudom, hogy ez egy Hamupipóke-mese, de akkor is felkavar.” S ugyanígy távolságtartással viszonyul saját rajongóihoz, a már említett *streep*-ekhez is: „Egy kicsit meg vagyok rémulve. Azért hálás vagyok, hogy a karrierem iránti érdeklődés egyfajta reneszánszát éli. Ez csodálatos, tényleg az. A celebség elég furcsa jelenséggé vált a mai kultúránkban.”

E rendhagyóan őszinte sztárportré lapjait, sok fénykép mellett, a művésznő minden rezdülését ismerő *Justin Teodoro* Merylről készített pillanatképei, beszédes, bár a nézőben olykor hiányérzetet keltő grafikái egészítik ki. És egy gazdag névmutató.

(Erin Carlson: *Meryl Streep – Hollywood királynője*, Justin Teodoro illusztrációival, ford. Németh Dorottya, Kossuth Kiadó, Budapest, 2020)

Petróczy

európaRÁDIÓ

A református értékadó

94,4 Mhz 102,1 Mhz 90,4 Mhz 100,5 Mhz 100,0 Mhz
Debrecen Mezőkövesd Miskolc Nyíregyháza Sátoraljaújhely

europaradio.hu

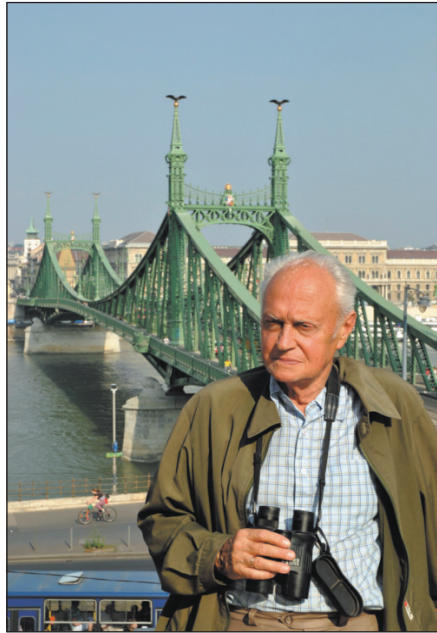
TERMÉSZETRAJZ

Schmidt Egon

Nyár derekán

Delelőjéhez érkezett a nyár. Alig észrevehetően, de már rövidülnek a nappalok, a nemrég még sárgán pompázó csörgőfák elhullatták a szirmaikat, és helyettük a még puha csörgők szoronganak az ágakon. Nem csatognak a fülemülék, elhallgatott az énekes rigó, és nem száll kakukkszó a rétek felett. A költések többsége véget ért, a madarak vedlenek, elhasználódott tollaikat váltják, a fiatalok pedig a gyerekruhájukat cserélik végleges tollazatra. Változik a természet, de én ebből a 22-es busz ablakán át semmit sem láttam. A Szanatórium utcánál leszállva az erdő felé indultam. Furcsa érzés a néma fák között járni. De aztán valahol kopogni kezdett egy harkály, és jó messzire előttem vörösbegy ugrált az úton. Távolság volt, rossz szememmel a távcsövön keresztül sem láttam tisztán, de tarkának tűnt, vedlő fiatal madárnak, amelyen már megjelentek a narancspiros tollak a többi között.

Ahol korábban egy darabon kivágták az erdőt – a gyönyörű öreg tölgyeket, amelyek fekete harkály véste, ovális bejáratú odúiba annak idején kék galambok költöztek –, ott most a felnövekedett, sűrű bozótos hullámzik. A széleken aranyvessző, bojtorján hatalmas levelekkel, betyárkóró, köztük itt-ott fehér virágaival apró szulák látszott. A másik oldalon, ahol még áll az erdő, a napsütötte szegélyen nőtt bodzabokor bogyói már színesednek; egyelőre még inkább pirosasak, de rövidesen fényesfeketere váltanak. A jobb oldalon, ahol a bozótos véget ér, kis tisztás bújjik meg; ide mindig betérek, ha erre járok. A fűben sáskák ugráltak, láttam két szép smaragd zöld sáskát és egy jókora kékszárnyú sáskát is. Mint a nyári időszakban majdnem mindig, a fű felett alacsonyan repülve lódarázs vadászott. Egyszer leereszkedett a fű közé, de nem foghatott sem-

mit, mert hamarosan mély döngéssel továbbrepült. A bokrok között, nagy örömmel, énekelni kezdett egy barátka. A fekete sapkás hímek tartanak ki a legtovább, a bodzabokrok között néha még szeptemberben is hallom rövid strófiákat. Ez a madár hamar elhallgatott, majd később csettegni kezdett, de aztán azt is abbahagyta. Helyette a fák felől megszólalt egy óriás énekeskabóca. Legutóbb a Húvösvölgyben is hallottunk egyet, de a hírek szerint országsszerte sokféle jelentkezik.

A Petneházy-rét felett kakukk repült. Beszállt a fák közé, de kis idő múlva újra megjelent, és az ellenkező irányban tűnt el. Az egyik galagonya közelében német darazsak jártak ki-be egy talán hajdani pocoklyukba. A föld alatt van a lépük. Emlékszem, gyermekkoromban több alkalommal is kaptam szúrásokat, amikor közelről szerettem volna megfigyelni őket. Az erdő felett hollópár repült. Csak a „korr-korr” hangokra figyeltem fel, ekkor láttam meg őket. A hollók a legkorábban költő madarak közé tartoznak. A fiókákat már

rég szárnyra eresztették, de a párok továbbra is hűségesen együtt maradnak. Ezen a részen mindig látok zöld gyíkokat. Most csupán egyet, egy szép hímét fedeztem föl, de az is nyomban a bokor alá szaladt. Kék torkuk ilyenkorra már megkopik, halványabbá válik, ám így is nagyon szép állatok. Itt is ugráltak a sáskák, foltozban fehéren virított a vadlóhere, a patakparton a csalán közül büszkén emelkedtek ki sárga virágaikkal az ökörfarkkórók.

Visszafelé menet az erdőben zöld küllő hangját hallottam. A szanatórium közelében két csuszka beszélgetett, és már a buszra vártam, amikor örvös galamb szólalt meg. Útközben egy kislány „Mókus!” kiáltására figyeltem fel. A Bölcsőde megállónál kitekintve én is láttam végigszaladni az egyik ágon egy kis állatot.

EGER 91.8 MHz | MISKOLC 95.1 MHz | TOKAJ 101.8 MHz
 SÁTORALJAUJHELY 90.6 MHz | GYÖNGYÖS 102.2 MHz
 ENCS 95.4 MHz | HATVAN 94.0 MHz | TÖRÖKSZENTMIKLÓS 96.4 MHz

SZENT
István
 RÁDIÓ

szentistvanradio.hu

ÖRÖMHÍR
MINDENKINEK!
 INFO@KATRADIO.HU | 061 255 3333

MAGYAR
 KATOLIKUS
RÁDIÓ
 katolikusradio.hu

A Kálvin Kiadó és a Magyar Bibliatársulat AJÁNLATA

„*Ti szomjazók mind, jöjjetek vízért, még ha nincs is pénzetek! (...)*
Keressétek az Urat, amíg megtalálható!”
(Ézsaiás könyve 55,1.6)

A GELEJI-KÁNONOK
A Szatmárnémeti Nemzeti Zsinat végzése
A Ruber-féle egyházi törvények
Fordította: Buzogány Dezső
A/5 • 120 oldal • kartonált • 1500 Ft

Karsay Eszter
ÉS VELEM KI TÖRŐDIK?
A/5 • 196 oldal • kartonált • 1500 Ft

**REVIDEÁLT ÚJ FORDÍTÁSÚ
BIBLIA (RÚF 2014)**
Nagy méret
A/5 • 1360 oldal • kartonált • 3800 Ft
A/5 • 1360 oldal • keménytáblás • 5300 Ft

ISKOLABÖNGÉSZŐ
Vajda Melinda rajzaival
A/4 • 20 oldal • irkafűzött • 900 Ft
(Kálvin Kiadó – Reftantár)

Györi Katalin – Gellén Sára
BOJTI
Hallgasd! Színezd! Fejtsd meg!
180x180 mm • 16 oldal • irkafűzött • 1750 Ft
Foglalkoztató füzet hangoskönyv (CD) melléklettel

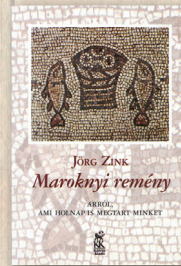
Lackfi János
JÓSÁG NÉNI CSOKIJA
Bertóthy Ágnes rajzaival
140x185 mm • 88 oldal
kartonált • 1200 Ft
(Kálvin Kiadó – Reftantár)

**VELE VACSORÁLOK,
ÉS Ő ÉNVELEM**
Bibliai szövegválogatás
Fr/5 • 68 oldal • kartonált • 600 Ft

Mercé Segara – Francesc Rovira
JÁTÉKOSAN A BIBLIÁRÓL
43 bibliai történet
226x268 mm • 96 oldal • kartonált • 3500 Ft
Szórakoztató feladatok és bibliai tanulságok gyermekeknek

Jörg Zink
**MAROKNYI
REMÉNY**
Arról, ami holnap is
megtart minket
Fr/5 • 206 oldal
kartonált • 790 Ft

Tóth-Máthé Miklós
ÖT KENYÉR ÉS KÉT HAL
Novellák bibliai témákra
Fr/5 • 192 oldal
keménytáblás • 1700 Ft

A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója

1113 Budapest, Bocskai út 35. • Tel.: 06-1-386-8267; 06-30-276-7343 • E-mail: kalvin.kiado@kalvinkiado.hu

www.kalvinkiado.hu • www.bibliatarsulat.hu

Vásároljon a megújult weboldalunkon 15% kedvezménnyel!